

УДК 005.441

GREEN PUBLIC PROCUREMENT IN THE STRATEGIC MANAGEMENT OF THE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

ЗЕЛЕНІ ДЕРЖАВНІ ЗАКУПІВЛІ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ

Yushkevych O. O. / Юшкевич О.О.

Doctor of Sciences (Economics), as.prof, / д.е.н, доцент,

ORCID I: <http://orcid.org/0000-0002-6906-5799>

Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, Chudnivska, 103, 10002

Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, Чуднівська, 103, 10002

Анотація. В статті досліджено зелені державні закупівлі як вигідні інвестиції в екологічно чисту сільськогосподарську продукцію та процеси, інструмент стратегічного управління економічним розвитком підприємств аграрного сектору. Встановлено, що інструментарій зелених державних закупівель сприятиме реалізації цілей та завдань стратегічного управління підприємствами аграрного бізнесу, становленню ринку екологічно чистих сільськогосподарських продуктів, завдяки активізації попиту та задоволенню потреби установ соціальної сфери. Визначено цілі та завдання зелених державних закупівель в стратегічному управлінні розвитком аграрних підприємств з урахуванням екологічного імперативу. Окреслено параметри механізму зелених державних закупівель сільськогосподарської продукції. Запропоновано механізм зелених державних закупівель продукції сільськогосподарського виробництва в стратегічному управлінні розвитком аграрних підприємств та ідентифіковано переваги використання додаткових екологічних форм і методів для населення, підприємств і держави.

Ключові слова: зелені державні закупівлі, стратегічне управління, підприємства аграрного сектору, механізм, екологічно орієнтовані цілі

Вступ.

Впровадження концепції зелених державних закупівель в національну контрактну систему має стати інструментом стратегічного управління економічним розвитком країни, регіону, підприємств без шкоди для екології та якості життя населення. Державні закупівлі – це не тільки процес замовлення, а й інструмент політики держави з виконання функцій продовольчої безпеки, охорони здоров'я, охорони та збереження природних ресурсів [6]. Державні зелені закупівлі дедалі частіше розглядаються як один з дієвих інструментів соціально-економічного розвитку, що враховує екологічні витрати, співвідношення ціни та якості протягом усього життєвого циклу товарів, робіт і послуг та їх вплив на навколишнє середовище [4, с.11]. Проте, відсутність обов'язкових екологічних вимог та системи критеріїв оцінки екологічних характеристик закуповуваних товарів і послуг є гальмом у виробництві

екологічно безпечної продукції та послуг в масштабі держави. Існуючі правила закупівель, а також правила відбору постачальників не дозволяють брати участь у торгах сільгоспвиробникам з екологічно чистою продукцією, яка за цінами є вищою порівняно з традиційними продуктами. Тому харчування в дитячих садках, лікарнях, санаторіях та інших установах соціальної сфери не задовольняє потреби в якісних продуктах, а аграрні підприємства не мають стимулів для розвитку екологічно чистого виробництва, оскільки нерозвиненим залишається ринок екологічних товарів та послуг.

Результати дослідження.

На наше переконання, в основі розвитку аграрних підприємств повинна бути ідея споживання і виробництва екологічно чистих продуктів, що вирішують проблеми, пов'язані зі здоров'ям людини та станом навколишнього середовища. В Доповіді про людський розвиток «Забезпечення сталого прогресу людства: зменшення вразливості і формування життєздатності» зазначено, що більш як кожна п'ята дитина в країнах, що розвиваються, живе на межі абсолютної бідності за доходами і тому вразлива до недоїдання. Недостатнє харчування є однією з причин в 35% випадках смерті від кору, малярії, запалення легенів та діареї. Майже 156 мільйонів дітей мають затримку росту (це кожні тридцять дітей зі ста) в результаті незадовільного та недостатнього харчування, інфекційних захворювань [8].

У багатьох країнах екологічні критерії давно стали обов'язковою нормою в законах, що регулюють державні закупівлі. Наприклад, згідно з даними Європейської комісії, уряди Європейського Союзу щороку витрачають на «зелені» закупівлі 2 трлн. євро, що становить близько 14% його валового внутрішнього продукту, а в деяких країнах цей показник є навіть дещо вищим. Це є свідченням того, що державні зелені закупівлі є стимулом для виробників впроваджувати зелені технології, сприяють економії фінансових ресурсів, забезпечують охорону навколишнього середовища, економлять матеріали та енергію, зменшують відходи, сприяють сталому партнерству між виробниками та покупцями. Зелені державні закупівлі це вигідні інвестиції в екологічно чисті

продукти та процеси. Вони активізують розвиток екологічних інновацій та можливість адаптації до екологічних критеріїв виробництва [5, с.4]

Процедуру стратегічного управління в аграрному секторі України з використанням системи державних закупівель можна охарактеризувати так - з одного боку, держава як замовник впливає на збільшення виробництва і реалізації сільгосппродукції за допомогою механізму і процедур закупівель, з метою досягнення максимальної ефективності результатів закупівельної діяльності, а з іншого - з метою залучення більшої кількості аграрників до участі в торгах та забезпечення установ соціальної сфери високоякісними продуктами харчування. Проте наразі законодавство, що регулює сферу закупівель, не відповідає на основні запитання: адресність конкретної закупівлі, який результат має намір отримати, наскільки ефективно витрачаються бюджетні кошти?

Система електронних державних закупівель «Prozorro» сприяє прозорості та контрольованості торгів у автоматизованому відборі постачальників товарів, робіт та послуг. У 2023 р. обсяги закупівель через систему Prozorro зросли утричі порівняно з 2022 р. і склали майже 480 млрд грн. Станом на останні місяці понад 80% коштів на закупівлях витрачаються саме через систему Prozorro [7].

Розробка інструментарію зелених державних закупівель сприятиме поетапній реалізації цілей та завдань стратегічного управління підприємствами аграрного бізнесу, що спрямовані на становлення ринку екологічних сільськогосподарських продуктів, завдяки активізації попиту на якісну сільськогосподарську продукцію та задоволенню потреби в такій продукції установ соціальної сфери (рис.1).

Фактом українських реалій є те, що виробництво екологічно безпечної сільськогосподарської продукції та формування ринку екологічних продуктів знаходяться на початковій стадії свого розвитку. Впевнені, зелені державні закупівлі стануть мотиватором розвитку аграрних підприємств та визначатимуть такі нові завдання стратегічного управління з урахуванням

екологічного імперативу: підвищення екологічної відповідальності підприємств, активізація внутрішніх невикористаних резервів і можливостей, розширення меж ініціативної екологічної діяльності підприємств, встановлення прямого взаємозв'язку екологічної діяльності з розвитком виробництва та підвищенням якості продукції, максимальне використання маловідходних технологій у вирішенні екологічних проблем, відкрита демонстрація підприємством екологічних цілей, завдань і досягнутих відповідно до них результатів. Вирішення поставлених завдань сприятиме реалізації таких екологічно орієнтованих цілей: розвитку ринку екологічної сільськогосподарської продукції, розробці програм сертифікації, збереженню якості навколишнього середовища, формуванню екологічно-орієнтованої свідомості селянина та суспільства в цілому.

Важливим механізмом поліпшення якості харчової продукції, встановлення вимог до виробництва продукції на основі інноваційних перетворень є сертифікація та маркування, що забезпечують дотримання даних вимог відповідно до органічних стандартів. Головною ознакою екологічного маркування є його мета, а саме інформування покупців про вплив продукції підприємства на навколишнє середовище і пов'язаний з ним вплив на здоров'я людини.

Органічні стандарти встановлюють вимоги до виробництва продукції з метою покращання якості харчової продукції та навколишнього середовища. Екологічно сертифіковані продукти мають найменші показники енергоємності та екологічних впливів на всіх етапах життєвого циклу, захист рослин в рослинництві здійснюється переважно препаратами натурального походження, а для живлення ґрунту й рослин використовуються органічні добрива, в тваринництві – не дозволяється застосовувати стимулятори росту, гормони й антибіотики, категорично заборонено використання генетично модифікованих організмів.

Вважаємо, що механізм зелених державних закупівель продукції сільськогосподарського виробництва повинен реалізовуватись з урахуванням

таких параметрів: навколишнє середовище + ціна + характеристики; запобігання забрудненню навколишнього середовища; життєвий цикл продукції; фактори впливу на навколишнє середовище; екологічні показники (рис. 2).

Рис. 1. Модель механізму зелених державних закупівель в контексті стратегічного управління підприємствами аграрного сектору

Джерело: авторська розробка

Зелені державні закупівлі в контексті стратегічного управління дозволить задовольнити потреби соціальної сфери (першочерговим сегментом для впровадження зелених державних закупівель пропонується початкова школа та дошкільні заклади) в сільськогосподарській продукції необхідного обсягу та

якості, забезпечить стабільні відтворювальні економічні зв'язки сільськогосподарського виробництва за участю держави (рис. 3). Схема є стандартизованою й до інших установ соціальної сфери.

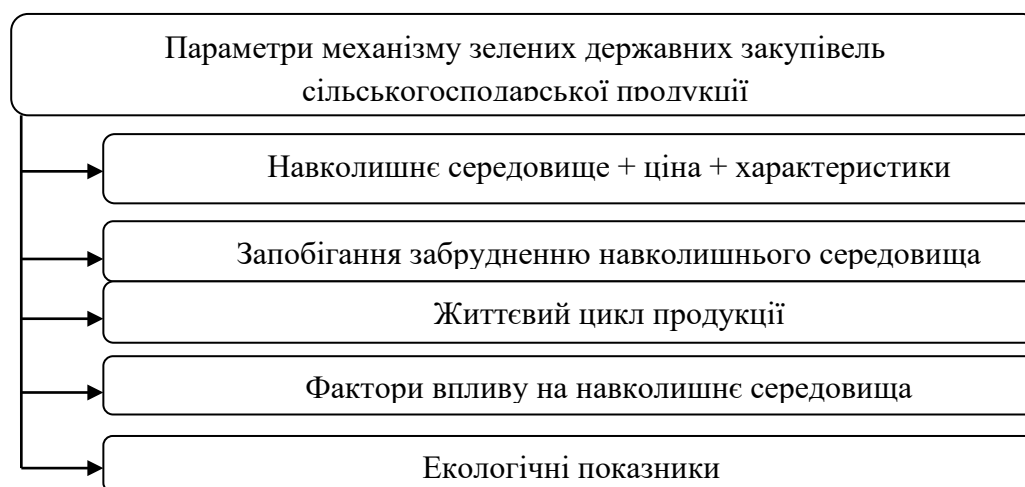

Рис. 2. Параметри механізму зелених державних закупівель сільськогосподарської продукції

Джерело: авторська розробка

Пропонований механізм зелених закупівель сільськогосподарської продукції для державних потреб включає такі етапи:

1. Планування та затвердження плану-графіка проведення закупівель, розрахунок і узгодження індикаторів ефективності державних закупівель. На даному етапі розпорядники бюджетних коштів (замовники) після прийняття бюджету на черговий фінансовий рік складають детальний план закупівель відповідно до номенклатури товарів, робіт і послуг. З метою створення умов для якісного виконання функцій уповноваженого органу та державних замовників ми пропонуємо ввести індикатори, які дозволять створити конкурентні переваги, надання преференції місцевим товаровиробникам сільськогосподарської продукції, підвищити ефективність витрачання бюджетних коштів, створити інструментарій стратегічного планування в сфері закупівель і знизити корупційні ризики. Для вирішення зазначених вище завдань нами пропонується включити до чинних нормативних актів перелік основних напрямів щодо вдосконалення і підвищення якості замовлення з урахуванням екологічної складової.

2. Формування замовлення, підготовка документів, специфікація, обґрунтування ціни. На даному етапі замовники повинні сформувавши специфікацію на продукцію сільськогосподарського виробництва з урахуванням екологічних критеріїв якості (частка придбання товарів у місцевих товаровиробників повинна бути не нижче 60-70%).

3. Процедура здійснення закупівель. При виборі способу проведення закупівель з постачання сільгосппродуктів замовнику пропонується частіше застосовувати конкурентні торги, які дозволять при виборі товару врахувати такі критерії як відповідність екологічним стандартам.

4. Надання преференції певній групі сільськогосподарської продукції. Виходячи з критерію ефективності витрачання бюджетних коштів за окремими видами сільськогосподарської продукції і продовольства для державних установ соціальної сфери дозволить при застосуванні преференційної надбавки збільшити потребу таких установ в продукції місцевих сільгоспвиробників.

5. Контроль виконання державних контрактів. За якісними параметрами, термінами поставок продукції.

Держава і бізнес аграрних підприємств – це єдина система, тому ефективність стратегічного управління зеленими державними закупівлями забезпечує поряд зі стимулюючим і синергетичний ефект розвитку економіки. Впевнені, зелені державні закупівлі повинні бути мотиватором розвитку підприємств аграрного бізнесу та визначати такі нові завдання з урахуванням екологічного імперативу: підвищення екологічної відповідальності підприємств, активізація внутрішніх невикористаних резервів і можливостей, розширення меж ініціативної екологічної діяльності підприємств, встановлення прямого взаємозв'язку екологічної діяльності з розвитком виробництва та підвищенням якості продукції, максимальне використання маловідходних технологій у вирішенні екологічних проблем, відкрита демонстрація підприємством екологічних цілей, завдань і досягнутих відповідно до них результатів. Вирішення поставлених завдань сприятиме реалізації таких екологічно орієнтованих цілей: розвитку ринку екологічної

сілськогосподарської продукції, розробці програм сертифікації, збереженню якості навколишнього середовища, формуванню екологічно-орієнтованої свідомості селянина та суспільства в цілому.

Рис. 3. Механізм зелених державних закупівель продукції сільськогосподарського виробництва в стратегічному управлінні його розвитку

Джерело: авторська розробка

Висновки.

Вважаємо, що зелені державні закупівлі є одним з важливих методів державного регулювання і підтримки сільгоспвиробника. Їх можна розглядати як інструмент системного використання додаткових екологічних форм і методів розвитку аграрних підприємств, які забезпечують синергетичний ефект для населення, підприємств та держави:

- гарантією для населення є забезпечення продовольчими товарами місцевого виробництва, екологічно чистими, навіть за умов кризового стану економіки;
- для сільгоспвиробників це важливий елемент підтримки, оскільки основну частку продукції, що закупається через систему державних закупівель, має становити якісна продукція, вироблена місцевими товаровиробниками;
- розширення платоспроможного попиту населення на екологічно чисту продукцію місцевого виробництва дозволить створити мотиваційні і стимулюючі умови розвитку;
- гарантоване і своєчасне надходження продукції для продовольчого забезпечення соціальної сфери (школи, лікарні, садочки);
- визначення постачальника на конкурсній основі (конкурси й аукціони) надасть можливість для розвитку конкуренції між аграрниками;
- більш ефективне використання бюджетних коштів дозволить збільшити дохідну частину податкової бази сільських громад;
- підвищення зацікавленості сільськогосподарських товаровиробників в отриманні стабільних і довгострокових замовлень.

Державний замовник, окрім основних критеріїв відбору, таких як ціна поставки продукції, термін поставки за умовами контракту, повинен врахувати в розділах тендерної документації зелені критерії, що визначені в директивах державних закупівель Євросоюзу [2].

В «Предметі договору про закупівлю» екологічні вимоги повинні бути співзвучними з основними вимогами до закупівель, що діють у Євросоюзі, незалежно від розміру договору про закупівлю, або нормативних та законодавчих актів, що регулюють закупівлі.

«Технічні специфікації для товару / робіт / послуг» повинні представляти точні екологічні вимоги: екологічні технічні стандарти та критерії до знака екомаркування (еколейбл) відповідно до вимог ЄС; характеристики, або функціональні вимоги; методи виробництва та обробки.

«Вибір критеріїв до кандидатів» – критерії виключення (якщо

підприємство є банкрутом, або було ліквідоване, виявлено винним в корупції, або фальсифікації, осуджене за екологічні злочини), критерії технічної спроможності (екологічні критерії відбору можуть використовуватися тільки тоді, коли для виконання договору є спеціальний екологічний досвід, зокрема це стосується відповідності діяльності міжнародному стандарту ISO 14001, що містить вимоги до системи екологічного менеджменту, за якими проходить сертифікація, або ж якщо підприємства мають високий потенційний вплив на навколишнє середовище протягом виконання договору).

«Присудження договору» – оцінка якості пропозицій відбувається за двома показниками: найнижча ціна; економічно вигідна пропозиція. Економічно вигідна пропозиція, поряд з ціною, може враховувати екологічні критерії. Це буде визначати готовність платити додаткову плату за зелений товар.

«Формулювання статей договору» – статті договору можуть стосуватися тільки способу його здійснення, а органи влади можуть вводити екологічні критерії, як правила виконання договору. Ці статті не впливають на присудження договору.

«Висновки» – екологічні критерії можна вводити в тендерну документацію, якщо до уваги взято такі основні принципи: всі екологічні критерії зрозуміло вказані в тендерній документації; при формулюванні критеріїв дотримано принципи прозорості, рівноправності та відмови від дискримінації; критерії стосуються предмета договору та об'єктивно оцінені кількісно; ухвалюється будь-яка форма відповідного підтвердження відповідності.

Література

1. Березовська Л., Кириченко А. Державні закупівлі як інструмент стимулювання розвитку інновацій. Економіка та суспільство, 2022. (43). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-4>

2. Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС. 2015. URL: <https://dn.gov.ua/storage/app/sites/1/zakupivli/dodatok-31dyrektyvy-yes-po-zakupivlyah-1.pdf>

3. «Зелені» публічні закупівлі для «зеленого» майбутнього країни. Веста

Малолітнева (2021). URL: <https://voxukraine.org/zeleni-publichni-zakupivli-dlya-zelenogo-majbutnogo-ukrayiny>

4. Jason J. Czarnecki (2019). *Green Public Procurement. Legal Instruments for Promoting Environmental Interests in the United States and European Union*. Uppsala: Uppsala University. 187 pp.

5. Kriegert B., Zipperer V. (2022). Does green public procurement trigger environmental innovations? *Research Policy*. Vol. 51(6). pp. 1-27 DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2022.104516>
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048733322000440>

6. Nikitchenko Y., Berzina S., Buza G. (2016) *Handbook on Sustainable Public Procurement: Integration Sustainability Criteria into Public Procurement Procedures*. Kyiv: State Ecology Academy of Postgraduate Education and Management at the Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine 125 p.

7. Підсумки публічних закупівель: У 2023 році обсяги закупівель зросли утричі – до 480 млрд грн. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pidsumky-publichnykh-zakupivel-u-2023-rotsi-obsiahy-zakupivel-zrosly-utrychi-do-480-mlrd-hrn>

8. Human Development Report 2014. *Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience*. Published for the United Nations Development Programme (UNDP). Communications Development Incorporated, Washington DC, USA, 2014. 59 p. URL: <http://hdr.undp.org>.

References:

1. Berezovska L., Kyrychenko A. (2022) Derzhavni zakupivli yak instrument stymuliuvannia rozvytku innovatsii. [Public procurement as a tool for stimulating the development of innovations] *Ekonomika ta suspilstvo* (43). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-4> [in Ukrainian]

2. Harmonizatsiia systemy derzhavnykh zakupivel v ukraini zi standartamy YeS. 2015. URL: <https://dn.gov.ua/storage/app/sites/1/zakupivli/dodatok-31dyrektyvy-yes-po-zakupivlyah-1.pdf> [in Ukrainian]

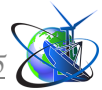
3. «Zeleni» publichni zakupivli dlia «zelenoho» maibutnoho krainy. Vesta Malolitneva (2021). URL: <https://voxukraine.org/zeleni-publichni-zakupivli-dlya-zelenogo-majbutnogo-ukrayiny> [in Ukrainian]

4. Jason J. Czarnecki (2019). *Green Public Procurement. Legal Instruments for Promoting Environmental Interests in the United States and European Union*. [Green Public Procurement. Legal Instruments for Promoting Environmental Interests in the United States and European Union]. Uppsala: Uppsala University. 187 pp. [in Sweden].

5. Kriegert B., Zipperer V. (2022). Does green public procurement trigger environmental innovations? [Does green public procurement trigger environmental innovations?] *Research Policy*. Vol. 51(6). pp. 1-27 [in German].

6. Nikitchenko Y., Berzina S., Buza G. (2016) *Handbook on Sustainable Public Procurement: Integration Sustainability Criteria into Public Procurement Procedures*. [Handbook on Sustainable Public Procurement: Integration Sustainability Criteria into Public Procurement Procedures]. Kyiv: State Ecology Academy of Postgraduate Education and Management at the Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine 125 p. [in Ukrainian].

7. Pidsumky publichnykh zakupivel: U 2023 rotsi obsiahy zakupivel zrosly utrychi – do 480

mlrd hrn. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pidsumky-publichnykh-zakupivel-u-2023-rotsi-obsiahy-zakupivel-zrosly-utrychi-do-480-mlrd-hrn>

8. Human Development Report (2014). Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience. Published for the United Nations Development Programme (UNDP). *Communications Development Incorporated, Washington DC, USA*. 59 p. URL: <http://hdr.undp.org>.

Abstract. *The article examines green public procurement as a profitable investment in ecologically clean agricultural products and processes, a tool for strategic management of the economic development of enterprises in the agrarian sector. It has been established that the toolkit of green public procurement will contribute to the realization of the goals and objectives of strategic management of agrarian business enterprises, the formation of the market for ecologically clean agricultural products, thanks to the activation of demand and the satisfaction of the needs of institutions of the social sphere. The goals and tasks of agrarian enterprises are determined, taking into account the ecological imperative. The parameters of the mechanism of green state procurement of agricultural products are outlined. The mechanism of green public procurement of agricultural products in the strategic management of the development of agricultural enterprises is proposed and the advantages of using additional ecological forms and methods for the population, enterprises and the state are identified.*

Key words: *green public procurement, strategic management, enterprises of the agrarian sector, mechanism, ecologically oriented goals*

Yushkevych O.O.

Green public procurement in the strategic management
of the development of enterprises.
Article sent: 03.03.2024

© Yushkevych O.O.